

Integrale cu parametru

1. Folosind teorema de derivare a integralelor cu parametru, să se calculeze următoarele integrale:

1. Să se calculeze integralele

$$\text{i)} I = \int_0^2 \frac{1}{1 + \alpha x} dx, \quad \alpha > 0, \quad J = \int_0^2 \frac{x}{(1 + 3x)^2} dx;$$

$$\text{ii)} I = \int_0^3 \frac{1}{\alpha^2 + x^2} dx, \quad \alpha > 0, \quad J = \int_0^3 \frac{1}{(9 + x^2)^2} dx.$$

Soluție. i) Prin calcul direct avem

$$I = \int_0^2 \frac{1}{1 + \alpha x} dx = \frac{1}{\alpha} \ln(1 + \alpha x) \Big|_0^2 = \frac{1}{\alpha} \ln(1 + 2\alpha).$$

Dacă se consideră integrala I ca o integrală depinzând de parametrul α , din teorema de derivare a integralelor cu parametru avem

$$I'(\alpha) = \frac{d}{d\alpha} \int_0^2 \frac{1}{1 + \alpha x} dx = \int_0^2 -\frac{x}{(1 + \alpha x)^2} dx.$$

Pe de altă parte, cum $I(\alpha) = \frac{1}{\alpha} \ln(1 + 2\alpha)$, derivând acest rezultat avem

$$I'(\alpha) = -\frac{1}{\alpha^2} \ln(1 + 2\alpha) + \frac{1}{\alpha} \cdot \frac{2}{1 + 2\alpha}.$$

Prin urmare, se obține

$$\int_0^2 -\frac{x}{(1 + \alpha x)^2} dx = -\frac{1}{\alpha^2} \ln(1 + 2\alpha) + \frac{1}{\alpha} \cdot \frac{2}{1 + 2\alpha}.$$

Pentru $\alpha = 3$ în relația de mai sus, rezultă

$$J = \int_0^3 \frac{1}{(9 + x^2)^2} dx = \frac{1}{9} \ln 7 - \frac{2}{21}.$$

ii) Integrala I se calculează direct:

$$I = \int_0^3 \frac{1}{\alpha^2 + x^2} dx = \frac{1}{\alpha} \arctan \frac{x}{\alpha} \Big|_0^3 = \frac{1}{\alpha} \arctan \frac{3}{\alpha}.$$

Dacă se consideră integrala I ca o integrală depinzând de parametrul α , din teorema de derivare a integralelor cu parametru avem

$$I'(\alpha) = \frac{d}{d\alpha} \int_0^3 \frac{1}{\alpha^2 + x^2} dx = \frac{d}{d\alpha} \int_0^3 -\frac{2\alpha}{(\alpha^2 + x^2)^2} dx.$$

Pe de altă parte avem

$$I'(\alpha) = -\frac{1}{\alpha^2} \arctan \frac{3}{\alpha} - \frac{3}{\alpha(\alpha^2 + 9)}.$$

Egalând cele două relații obținute anterior, rezultă

$$-2\alpha \int_0^3 \frac{1}{(\alpha^2 + x^2)^2} dx = -\frac{1}{\alpha^2} \arctan \frac{3}{\alpha} - \frac{3}{\alpha(\alpha^2 + 9)},$$

sau echivalent

$$\int_0^3 \frac{1}{(\alpha^2 + x^2)^2} dx = \frac{1}{2\alpha^3} \arctan \frac{3}{\alpha} + \frac{3}{2\alpha^2(\alpha^2 + 9)}.$$

În ultima relație dând lui α valoarea 3 se obține

$$J = \int_0^3 \frac{1}{(9 + x^2)^2} dx = \frac{\pi + 2}{216}.$$

2. Să se calculeze

$$I = \int_0^{\infty} \frac{1}{(4 + x^2)^6} dx$$

folosind integralele cu parametru.

Soluție. Considerăm integrala cu parametru $I_1(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{a^2 + x^2} dx$. Se obține ușor valoarea acestei integrale ca fiind $I_1(a) = \frac{\pi}{2a}$. Aplicând teorema de derivare a integralelor cu parametru se obține $I_1'(a) = -\int_0^{\infty} \frac{2a}{(a^2 + x^2)^2} dx$.

Pe de altă parte cum $I_1'(a) = \left(\frac{\pi}{2a}\right)' = -\frac{\pi}{2a^2}$, rezultă

$$I_2(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(a^2 + x^2)^2} dx = \frac{\pi}{2^2 a^3}.$$

Aplicând din nou, teorema de derivare sub semnul integrală avem $I_2'(a) = -\int_0^{\infty} \frac{4a}{(a^2 + x^2)^3} dx$. Totodată avem $I_2'(a) = \left(\frac{\pi}{2^2 a^3}\right)' = -\frac{3\pi}{2^2 a^4}$, deci

$$I_3(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(a^2 + x^2)^3} dx = \frac{3\pi}{2^4 a^5}.$$

Repetând procedeul se obține

$$I_4(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(a^2 + x^2)^4} dx = \frac{5\pi}{2^5 a^7}, \quad I_5(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(a^2 + x^2)^5} dx = \frac{5 \cdot 7\pi}{2^8 a^9},$$

$$I_6(a) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(a^2 + x^2)^6} dx = \frac{63\pi}{2^9 a^9}.$$

Se observă că $I = I_6(2) = \int_0^{\infty} \frac{1}{(4 + x^2)^6} dx = \frac{63\pi}{2^{18}}$.

3. Folosind posibilitatea permutării integralelor depinzând de un parametru, să se calculeze:

$$\textbf{i)} \ I_1 = \int_0^1 \frac{\sqrt{x} - \sqrt[3]{x}}{\ln x} dx; \textbf{ii)} \ I_2 = \int_0^\infty e^{-ax} \frac{\sin bx - \sin cx}{x} dx, \quad a > 0.$$

Soluție. **i)** Se consideră integrala $I(\beta, \alpha) = \int_0^1 \frac{x^\beta - x^\alpha}{\ln x} dx$, $\alpha, \beta > -1$. Se observă că

$$\int_\alpha^\beta x^t dt = \frac{x^t}{\ln x} \Big|_\alpha^\beta = \frac{x^\beta - x^\alpha}{\ln x}.$$

Din teorema lui Fubini, rezultă

$$\begin{aligned} I(\beta, \alpha) &= \int_0^1 \frac{x^\beta - x^\alpha}{\ln x} dx = \int_0^1 \left(\int_\alpha^\beta x^t dt \right) dx = \int_\alpha^\beta \left(\int_0^1 x^t dx \right) dt \\ &= \int_\alpha^\beta \frac{x^{t+1}}{t+1} \Big|_0^1 dt = \int_\alpha^\beta \frac{1}{t+1} dt = \ln \frac{\beta+1}{\alpha+1}. \end{aligned}$$

Pentru $\beta = \frac{1}{2}$, $\alpha = \frac{1}{3}$ avem

$$I_1 = I\left(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}\right) = \ln \frac{9}{8}.$$

ii) Deoarece $\int_c^b e^{-ax} \cos txdx = e^{-ax} \frac{\sin bx - \sin cx}{x}$, din teorema lui Fubini, rezultă

$$\begin{aligned} \int_0^\infty e^{-ax} \frac{\sin bx - \sin cx}{x} dx &= \int_0^\infty \left(\int_c^b e^{-ax} \cos txdx \right) dx \\ &= \int_c^b \left(\int_0^\infty e^{-ax} \cos txdx \right) dt. \end{aligned}$$

Din problema 1 avem $\int_0^{\infty} e^{-ax} \cos tx dx = C(a, t) = \frac{a}{a^2 + t^2}$. Prin urmare, se obține

$$\begin{aligned} \int_0^{\infty} e^{-ax} \frac{\sin bx - \sin cx}{x} dx &= \int_c^b \frac{a}{a^2 + t^2} dt = \arctan \frac{t}{a} \Big|_c^b \\ &= \arctan \frac{b}{a} - \arctan \frac{c}{a} = \arctan \frac{a(b-c)}{a^2 + bc}. \end{aligned}$$

Funcțiile lui Euler

1. Să se calculeze următoarele integrale, folosind funcția Γ :

- i) $\int_0^{\infty} x^3 e^{-x} dx$, ii) $\int_0^{\infty} \sqrt{x} e^{-x} dx$, iii) $\int_0^{\infty} \frac{e^{-x}}{\sqrt{x}} dx$,
iv) $\int_1^{\infty} x \sqrt[3]{x^2 - 1} e^{-x^2} dx$, v) $\int_{-\infty}^0 x^4 e^x dx$.

Soluție. i) Integrala $\int_0^{\infty} x^3 e^{-x} dx$ se poate calcula folosind funcția Γ :

$$\int_0^{\infty} x^3 e^{-x} dx = \Gamma(4) = 3! = 6.$$

ii) Integrala $\int_0^{\infty} \sqrt{x} e^{-x} dx$ nu mai poate fi calculată cu tehnicile învățate la liceu, deci vom folosi funcția Γ a lui Euler.

$$\int_0^{\infty} \sqrt{x} e^{-x} dx = \int_0^{\infty} x^{\frac{1}{2}} e^{-x} dx = \Gamma\left(\frac{1}{2} + 1\right) = \frac{1}{2} \Gamma\left(\frac{1}{2}\right) = \frac{\sqrt{\pi}}{2}.$$

iii) Se observă că

$$\int_0^{\infty} \frac{e^{-x}}{\sqrt{x}} dx = \int_0^{\infty} x^{-\frac{1}{2}} e^{-x} dx = \Gamma\left(\frac{1}{2}\right) = \sqrt{\pi}.$$

iv) Se face schimbarea de variabilă $x^2 - 1 = t$. Atunci $t \in [0, \infty]$, iar $2xdx = dt$. Cu acestea integrala devine

$$\int_1^\infty x \sqrt[3]{x^2 - 1} e^{-x^2} dx = \frac{1}{2} \int_0^\infty \sqrt[3]{t} e^{-t-1} dt = \frac{1}{2e} \Gamma\left(\frac{1}{3} + 1\right) = \frac{1}{6e} \Gamma\left(\frac{1}{3}\right).$$

v) Prin simpla schimbare $x \mapsto -x$, avem

$$\int_{-\infty}^0 x^4 e^x dx = \int_0^\infty x^4 e^{-x} dx = \Gamma(5) = 4! = 24.$$

2. Folosind proprietățile funcțiilor Γ și β , să se calculeze valoarea următoarelor integrale:

i) $\int_0^1 x^2 \sqrt[3]{1-x} dx$; ii) $\int_0^1 x^3 \sqrt{1-\sqrt{x}} dx$; iii) $\int_0^1 x^{10} (1-x)^{15} dx$;
iv) $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \sqrt[3]{\sin x} dx$, v) $\int_0^\infty \frac{\sqrt[3]{x}}{1+x^2} dx$; vi) $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin^5 x}{\sqrt[6]{\cos x}} dx$.

Soluție. i) Integrală se poate calcula cu ajutorul funcțiilor speciale ale lui Euler Γ și β .

$$\begin{aligned} \int_0^1 x^2 \sqrt[3]{1-x} dx &= \beta\left(3, \frac{4}{3}\right) = \frac{\Gamma(3)\Gamma\left(\frac{4}{3}\right)}{\Gamma\left(3+\frac{4}{3}\right)} = \frac{2!\Gamma\left(1+\frac{1}{3}\right)}{\Gamma\left(1+\frac{10}{3}\right)} = \frac{2 \cdot \frac{1}{3} \Gamma\left(\frac{4}{3}\right)}{\frac{10}{3} \Gamma\left(\frac{10}{3}\right)} \\ &= \frac{1}{5} \frac{\Gamma\left(\frac{1}{3}\right)}{\Gamma\left(1+\frac{7}{3}\right)} = \frac{\Gamma\left(\frac{1}{3}\right)}{\frac{5 \cdot 7}{3} \cdot \Gamma\left(\frac{7}{3}\right)} = \frac{\Gamma\left(\frac{1}{3}\right)}{\frac{5 \cdot 7 \cdot 4}{3^2} \cdot \Gamma\left(\frac{4}{3}\right)} = \frac{\Gamma\left(\frac{1}{3}\right)}{\frac{5 \cdot 7 \cdot 4}{3^3} \cdot \Gamma\left(\frac{1}{3}\right)} = \frac{27}{140}. \end{aligned}$$

ii) Substituția $x = t^2$ conduce la $dx = 2t dt$ și exprimă integrala cu ajutorul funcției β .

$$\begin{aligned} \int_0^1 x^3 \sqrt{1-\sqrt{x}} dx &= \int_0^1 2t^7 (1-t)^{\frac{1}{2}} dt = 2\beta\left(8, \frac{3}{2}\right) \\ &= 2 \frac{\Gamma(8)\Gamma\left(\frac{3}{2}\right)}{\Gamma\left(8+\frac{3}{2}\right)} = 2 \frac{7! \frac{1}{2} \Gamma\left(\frac{1}{2}\right)}{\Gamma\left(9+\frac{1}{2}\right)} = \frac{2^9 \cdot 7!}{17!!}. \end{aligned}$$

$$\text{iii)} \int_0^1 x^{10}(1-x)^{15}dx = \beta(11, 16) = \frac{\Gamma(11)\Gamma(16)}{\Gamma(27)} = \frac{10! \cdot 15!}{26!}.$$

iv) Cu substituția $\sin x = \sqrt{t}$, se obține

$$\begin{aligned} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sqrt[3]{\sin x} dx &= \int_0^1 \sqrt[3]{\sqrt{t}} \cdot \frac{1}{\sqrt{1-t}} \cdot \frac{1}{2\sqrt{t}} dt = \frac{1}{2} \int_0^1 t^{-\frac{1}{3}}(1-t)^{-\frac{1}{2}} dt \\ &= \frac{1}{2} \beta\left(\frac{2}{3}, \frac{1}{2}\right) = \frac{1}{2} \frac{\Gamma\left(\frac{2}{3}\right) \cdot \Gamma\left(\frac{1}{2}\right)}{\Gamma\left(\frac{7}{6}\right)} = \frac{\sqrt{\pi}}{2} \frac{\Gamma\left(\frac{2}{3}\right)}{\Gamma\left(\frac{7}{6}\right)} = 3\sqrt{\pi} \frac{\Gamma\left(\frac{2}{3}\right)}{\Gamma\left(\frac{1}{6}\right)}. \end{aligned}$$

v) Schimbarea de variabilă $x^2 = \frac{t}{1-t}$ conduce la $x = \sqrt{\frac{t}{1-t}}$ de unde rezultă $dx = \frac{1}{2} \cdot \frac{\sqrt{1-t}}{\sqrt{t}} \cdot \frac{1}{(1-t)^2} dt$. Pentru $x = 0 \Rightarrow t = 0$, iar pentru $x = \infty \Rightarrow t = 1$. Prin urmare, integrala devine

$$\begin{aligned} \int_0^\infty \frac{\sqrt[3]{x}}{1+x^2} dx &= \frac{1}{2} \int_0^1 t^{-\frac{1}{3}}(1-t)^{-\frac{2}{3}} dt = \frac{1}{2} \beta\left(\frac{2}{3}, \frac{1}{3}\right) = \\ &= \frac{1}{2} \frac{\Gamma\left(\frac{2}{3}\right) \Gamma\left(\frac{1}{3}\right)}{\Gamma(1)} = \frac{1}{2} \Gamma\left(\frac{1}{3}\right) \Gamma\left(1 - \frac{1}{3}\right) = \frac{1}{2} \cdot \frac{\pi}{\sin \frac{\pi}{2}} = \frac{\pi\sqrt{3}}{3}. \end{aligned}$$

vi) Cu schimbarea de variabilă $x = \arcsin \sqrt{t}$, se obține

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin^5 x}{\sqrt[6]{\cos x}} dx = \frac{1}{2} \beta\left(3, \frac{5}{12}\right) = \frac{1}{2} \cdot \frac{\Gamma(3)\Gamma\left(\frac{5}{12}\right)}{\Gamma\left(\frac{41}{12}\right)} = \frac{1728}{2465},$$

deoarece

$$\Gamma\left(\frac{41}{12}\right) = \Gamma\left(1 + \frac{29}{12}\right) = \frac{29}{12} \Gamma\left(1 + \frac{17}{12}\right) = \frac{29}{12} \cdot \frac{17}{12} \Gamma\left(1 + \frac{5}{12}\right) = \frac{29 \cdot 17 \cdot 5}{12^3} \Gamma\left(\frac{5}{12}\right).$$

Probleme propuse

1. Folosind funcțiile lui Euler, să se calculeze următoarele integrale:

$$\text{i)} I_1 = \int_0^\infty x^8 e^{-2x} dx; I_2 = \int_0^\infty x^{18} e^{-x^2} dx; I_3 = \int_0^\infty x^{28} e^{-x^3} dx;$$

$$\text{ii)} I_4 = \int_{-\infty}^{-5} (x+5)^8 e^{x+5} dx; I_5 = \int_{-\infty}^2 (x-2)^{17} e^{x-3} dx;$$

$$I_6 = \int_{-\infty}^{-1} (x+1)^{23} e^{x+23} dx; I_7 = \int_0^1 x(\ln x)^7 dx;$$

$$\text{iii)} I_8 = \int_0^1 \sqrt{x^{16} - x^{17}} dx; I_9 = \int_0^1 x^{23} \sqrt{1-x} dx;$$

$$I_{10} = \int_{-1}^0 x^{43} (1+x)^{34} dx;$$

$$\text{iv)} I_{11} = \int_0^7 x^2 \sqrt{49-x^2} dx; I_{12} = \int_0^3 x^2 \sqrt{(9-x^2)^{11}} dx;$$

$$\text{v)} I_{13} = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^{43} x \cos^{34} x dx; I_{14} = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\sin^4 x}{\sqrt[3]{\cos x}} dx;$$

$$I_{15} = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\cos^{10} x}{\sqrt[8]{\sin x}} dx; I_{16} = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos^{54} x dx;$$

$$\text{vi)} I_{17} = \int_0^\infty \frac{x}{(1+x^3)^2} dx; I_{18} = \int_0^\infty \frac{\sqrt{x}}{1+x^6} dx; I_{19} = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sqrt[3]{\tan x} dx;$$

$$\text{vii)} I_{20} = \int_0^\infty \frac{x^5 - \sqrt{x^5}}{e^x} dx.$$

Indicații și răspunsuri. i) $I_1 = \frac{8!}{2^9} = \frac{315}{2}$; $I_2 = \frac{17!!\sqrt{\pi}}{2^{10}}$; ii) I_4 se face schimbarea de variabilă $x+5 = -t$; $I_5 = -\frac{17!}{e}$; iii) $I_9 = \frac{23! \cdot 2^{24}}{49!!}$; iv) Cu substituția $x = 7u$ rezultă $I_{11} = \frac{2401\pi}{16}$; v) $I_{13} = \frac{21! \cdot 33!! \cdot 2^{21}}{77!!}$; $I_{16} = \frac{53!!\pi}{27! \cdot 2^{28}}$.
vi) La I_{17} se face schimbarea de variabilă $x^3 = \frac{t}{1-t}$.

Bibliografie D. Păunescu, A. Juratoni-Calcul integral avansat, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2015.